WBL Magazine

JAARGANG 45 - Nummer 137 - Mei 2025

UITGAVE VAN DE WERKGROEP BEHOUD LOPIKERWAARD

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

IN DEZE UITGAVE:

Van de redactie	Pag. 1
Van onze voorzitters	Pag. 2
Jaarverslag 2024	Pag. 4
Dijkversterking Salmsteke	Pag. 7
Moet de broedmachine de grutto redden?	Pag. 8
Hoogstamfruitbomen	Pag. 10
Klimaatslim boeren op veen	Pag. 13
Bebouwing door de jaren heen	Pag. 14
KNMI mast van Cabauw	Pag. 17
De Bietenkapper	Pag. 20
Groenblauwe dooradering	Pag. 21
Uilen in de Lopikerwaard	Pag. 23
Egels in je tuin	Pag. 25
Gevelsteen Polsbroek	Pag. 27
Archeologie uit onze achtertuin	Pag. 28

COLOFON

WBL Magazine
is een uitgave van de Stichting Werkgroep Behoud Lopikerwaard (WBL)

Bankrekening:
NL39 INGB 0001 0530 29
t.n.v. Penningmeester
Stichting WBL

De stichting is ingeschreven in het stichtingenregister K.v.K. onder nr. 41179802

Redactie:
Waldien Burger
redactie@werkgroepbehoudlopikerwaard.nl

Vormgeving & opmaak
Jan Kooijman

Foto omslag:
Herbert Ziher

Bestuur WBL

Voorzitter(s):
Ronald Meijer
Henriëtte Keijzer
Secretaris:
Irene Schuller
06-28407546
Penningmeester en ledenadministratie:
Leon Snoek
Leden van het bestuur
Leo van den Berg
Wim Boesten

De stichting heeft de ANBI-status
RSIN/fiscaal Nr. 804125776

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Van de redactie

Een sociaal medium waarop we positieve reacties krijgen, geen haatberichten. In de huidige tijd ben ik daar erg blij mee. Want is het WBL Magazine niet ook een sociaal medium? Het medium van WBL donateurs, die met elkaar verbonden zijn door hun betrokkenheid bij de Lopikerwaard. Het medium van het WBL bestuur, dat het behoud van de Lopikerwaard bewaakt op vele fronten tegelijk, omdat dat hard nodig is. Ik noem dat een sociaal medium.

Dat er aan alle kanten aan het Groene Hart en dus de open ruimte van de Lopikerwaard wordt getrokken, blijkt uit het overzicht van de voorzitters. We kunnen dan ook niet zeggen dat we in een saai stukje Nederland wonen. Wel een stukje waar nog veel rust te vinden is en veel te genieten, zeker nu het weer lente is. Ook daarvan weer veel in dit WBL magazine.

Hoogstamfruitbomen, ooit verguisd, zijn nu weer hip. Wat gebeurt er allemaal bij die mast in Cabauw? Uilen zijn helemaal hot en gelukkig zijn er veel mensen bezig met duurzaamheid. Naast natuurgebieden en boeren die kruidenrijk grasland gebruiken en weidevogels beheren, zijn particuliere tuinen daarin belangrijk. Ze vormen een ketting van rustpunten voor vogels, insecten en andere beesten. De Tuinclub Lopikerwaard zet op 5 en 6 juli de hekken van 6 particuliere tuinen weer open. Als één van de eigenaren nodig ik u allemaal uit te komen kijken naar onze lievelingsplanten.

Het vorige WBL Magazine was voor het eerst gedrukt op 100% gerecycled, FSC gecertificeerd papier. Dat bevalt prima, maar mocht u het magazine alleen digitaal willen lezen, laat dat dan ook weten. Vormgever Jan Kooijman en ik wensen u weer veel plezier met het WBL Magazine. Alvast dank voor reacties en suggesties voor onderwerpen.

Waldien Burger

WBL Magazine digitaal

Leden/donateurs ontvangen dit WBL Magazine per post in gedrukte vorm. Er bestaat ook een mogelijkheid om het Magazine digitaal per e-mail te ontvangen. Dat bespaart papier en verzendkosten.

Wilt u voortaan het WBL Magazine digitaal ontvangen maak dit dan per e-mail kenbaar. Dit geldt alleen voor leden/donateurs.

Alle andere belangstellenden kunnen het Magazine online lezen op onze website.

Ronald Meijer,
duo-voorzitter WBL

Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG):
"Stikstof en broeikasgassen verminderen, water- en bodemkwaliteit verbeteren en de natuur versterken. Al dit soort uitdagingen raken het landelijk gebied. De provincie Utrecht werkt die uitdagingen uit in het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG). In dit programma brengen wij kennis en ervaring van verschillende mensen en organisaties samen om ons mooie landelijk gebied een goede toekomst te geven. Met gezonde natuur én duurzame landbouw. We houden daarbij rekening met de verschillen tussen de regio's. Want elk gebied is uniek en vraagt een eigen aanpak."

Lees er alles over op de website van de provincie: www.provincie-utrecht.nl

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Van onze voorzitters

Dat de WBL tweejaarlijks overlegt met de wethouders van de Lopikerwaard gemeenten mogen we inmiddels bij u als bekend veronderstellen. Daarnaast spreken we ook regelmatig met overige belangrijke actoren in het gebied zoals het Hoogheemraadschap, Collectief Lopikerwaard (agrarische natuurvereniging), Staatsbosbeheer, agrariërs en overige belangenverenigingen en stichtingen zoals bijvoorbeeld Stichting Hugo Kotestein uit Montfoort of de Historische Kring IJsselstein.

Afgelopen januari hebben we ook op het Provincie huis met zowel de gedeputeerde als ambtenaren over de vele ontwikkelingen in de Lopikerwaard gesproken. Hieruit bleek dat de zogenaamde 'rode contouren' waarbinnen tot voor kort niet gebouwd mocht worden min of meer zijn losgelaten. Deze rode contouren zorgden ervoor dat het landelijk gebied niet volgebouwd wordt. Dit is vervangen door zogenaamde kernrandzones. De Provincie stelt nog wel het beleid voor het ruimtegebruik vast. Zo zijn er spelregels voor het gebruik van de kernrandzones. Maar ook werd duidelijk dat de Provincie geen aanwijzingen meer aan gemeenten kan opleggen. Met andere woorden, als de Provincie het niet eens is met een door een gemeente genomen besluit, dan moet de Provincie zelf naar de rechter stappen. Nu is het wel zo dat als de Provincie aangeeft dat een besluit van een gemeente tegen het provinciaal beleid ingaat daarnaar (nog?) wordt geluisterd. Maar zet de gemeente door en de Provincie is het principieel daarmee oneens, dan staat dus de ene overheid bij de rechter tegenover de andere overheid.
De WBL denkt haar doelen vooral te behalen door aan de voorkant van processen mee te praten en mee te denken. Dat wij naar de rechter stappen moet een grote uitzondering zijn en blijven. Toch wil ik u hier een dilemma voorleggen. In het gesprek met de gedeputeerde Mirjam Sterk maakte zij de opmerking dat als alle landelijke en provinciale opgaven worden opgeteld (woningbouw, energie, wegen, industrie, groenblauwe dooradering, extensivering veeteelt etc.), zij het grondgebied van tweemaal de Provincie Utrecht nodig heeft. En dat leidde tot de discussie dat er dus een integraal beleid nodig is om te bepalen wat we waar wel, maar ook wat we waar vooral niet moeten doen. En dan blijkt dat de vermindering van de centrale regie niet gaat helpen. Al eerder heb ik u geïnformeerd dat van het totale Groene Hart ca 50% in de laatste 40 jaar is verdwenen. Dat kwam door vele zogenaamd eenmalige maatregelen. En dat lijkt dus niet te stoppen. Als ik één voorbeeld mag aanhalen van welke bedreigingen er zijn dan noem ik alleen al de voorziene dan wel gewenste uitbreiding van de gemeente Montfoort met 1000 woningen, waarvan 750 in het landelijk gebied. Wil de WBL mede zorg dragen dat er over 40 jaar nog sprake is van een Lopikerwaard als landelijk gebied, dan zullen er vele rechtszaken aan te pas moeten komen. En dat willen we dus niet. Er moet in onze ogen een integraal beleid komen.

Zijn we in het Groene Hart en als deel daarvan de Lopikerwaard door de decentralisatie van besluitvorming nu stuurloos? Niet helemaal. Het is zo dat het kabinet de totstandkoming van een Nationaal Programma Landelijk Gebied heeft stopgezet. De Provincie Utrecht heeft echter besloten om het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) wel door te zetten. Onderdeel van het UPLG is het gebiedsproces van 'de Utrechts Waarden'. En dat gebied komt overeen met de Lopikerwaard. Vanuit de Provincie wordt dit gebiedsproces zeer enthousiast en deskundig getrokken door gebiedscoördinator Susanna Rijninks. Zij heeft alle partijen aan tafel gekregen die er in ons gebied toe doen, evenals de agrariërs die zijn vertegen-

woordigd door het LTO. De WBL praat en denkt in dit overleg mee.

Welke insteek hanteert de WBL in dit overleg? Dan komen we uit bij onze doelstellingen die we naar aanleiding van alle ontwikkelingen momenteel binnen het bestuur aanscherpen. Ik geef u enkele uitgangspunten die momenteel nader worden uitgewerkt. Allereerst stellen wij dat de Lopikerwaard een eeuwenoud cultuurhistorisch open landschap is. Gekenmerkt door onbelemmerde doorzichten, weilanden met zoveel mogelijk kleine landschapselementen en vormgegeven door een beschermd Copenpatroon door watergangen. Dit gebied is eeuwenlang zo gebleven doordat onze agrariërs daarvoor hebben gezorgd. Onze stelling is: zonder agrariërs geen Lopikerwaard. Maar ook: zonder inkomen geen agrariërs. Dat de veeteelt natuurvriendelijker kan en mag, daar zijn we het ook over eens. Maar, daarvoor moeten de agrariërs dan wel worden gecompenseerd. Niet eenmalig, maar structureel. Dan krijgt onder andere de verdere uitwerking van de groenblauwe dooradering vorm waardoor we bloeiende slootkanten en zuiverder water krijgen. Dan ook kunnen er weer meer weidevogels broeden.

Een verdere ontwikkeling is dat we nu zien dat er in Rijnenburg op termijn liefst 63.000 tot 77.000 woningen moeten komen. Utrecht is al bezig om te kijken waar deze bewoners kunnen recreëren. Zo wordt de Nedereindse Plas daarvoor ingericht. Maar in onze visie ligt dat recreatie gebied met fietspaden, kanovaarten, wandelpaden met verre doorzichten en fraaie lintbebouwing er al. En wel pal tegen Rijnenbrug aan: de Lopikerwaard. Dan moet de woningbouw in de Lopikerwaard wel beperkt worden en ook moet zeer zorgvuldig worden omgegaan met de resterende open ruimte en de zo fraaie lintbebouwing. Liefst dus uitbreiden door binnenstedelijk te bouwen, dan wel verbouwen van vrijkomende agrarische bebouwing met starterswoningen en appartementen, liefst binnen de bestaande gebouwen en schuren om dezelfde landelijke uitstraling te behouden. Hiervoor moet het mogelijk zijn sneller een extra huisnummer te krijgen. Hele woonwijken in het landelijk gebied bouwen zou gestopt moeten worden. Of tenminste pas plaatsvinden na een heel nauwkeurige afweging over de kwaliteit van het landelijk gebied aldaar.

Verder zijn wij van mening dat er bij het plaatsen van zonnevelden eerst gekeken moet worden naar zon op dak. En is dat onvoldoende dan moet er net zoals bij woningbouw goed gekeken worden naar de situering en mogelijke natuurcompensatie. Verder geen windmolens midden in het open weidegebied van de Lopikerwaard. Uit SOVON cijfers blijkt dat binnen twee kilometer van een windmolen geen vogel broedt. Ook zien wij dat Europa Nederland nog steeds aanstuurt op verbeteringen in de totstandhouding van onze nationale vogel, de grutto. Maar liefst 80% van alle grutto's broeden in Nederland. Een Europese megaboete dreigt als Nederland dit verzaakt. In onze visie leidt weidevogelbeheer tot instandhouding van de weilanden, die biodiverser worden ingericht. Neveneffect is dat er geen woningbouw in deze weilanden komt en dat het open landschap dat nodig is voor weidevogels behouden blijft en daarmee bijdraagt aan de WBL doelstellingen. Een in onze ogen win-win situatie. Vandaar dat de WBL nauw samenwerkt met het Collectief Lopikerwaard.
In het UPLG bespeuren wij consensus over bovenstaande uitgangspunten. In het najaar moet er vanuit het UPLG dan een integraal beleid voor de Lopikerwaard voorliggen. Met daarin hopelijk veel van bovenstaande uitgangspunten. De volgende uitdaging ligt dan in het bestuurlijk afdwingen van de invulling van dat beleid. Uiteraard houden wij u via ons blad en digitale nieuwsbrief verder op de hoogte.

Wilt u reageren op bovenstaande uitgangspunten of daarop inbreng geven dan horen wij dat heel graag van u.

Foto van bloeiende slootkant (Prachtlint-Alblasserwaard)

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Jaarverslag 2024

Terugkijkend op 2024 blijft de vraag naar ruimte onverminderd groot. Ruimte voor woningbouw, windturbines en zonnepanelen, weidevogels, recreatie, boeren en ga zo maar door. Bij verschillende dossiers zien wij als bestuur van de WBL een lastige afweging van belangen en we zien dat overheden daar ook mee worstelen. Je kan een stuk grond nu eenmaal niet tweemaal gebruiken. Hoewel, de roep om dubbelgebruik van functies wordt steeds groter. Het bekendste voorbeeld is dat van zonnepanelen op daken of zonnepanelen boven een parkeerplaats. Of, zoals we veel zien in de provincie Flevoland, een windturbine op een akker of weiland. De zonnepanelen op de Nedereindse Plas zijn daar ook een goed voorbeeld van. Het Nedereindse Park wordt een plek om te recreëren, de biodiversiteit wordt flink verbeterd en de natuur krijgt een kans, de fietsroute tussen IJsselstein en Nieuwegein wordt verbeterd en de zonnepanelen op de plas gaan stroom opwekken.
Hoewel we aanvankelijk zeer sceptisch stonden tegenover dit plan zien we nu toch een duidelijke win-winsituatie ontstaan.

Uitgave van het boek Het 'hoge land' van IJsselstein, Lopikerkapel en Uitweg
Woensdag 11 september 2024 was een heuglijke dag voor de WBL en de Stichting Historische Kring IJsselstein (HKIJ). Twee jaar werkten de auteurs Wim Scholten, Hans Ellenbroek, Cobie van Lent-Schwarze en Bart Rietveld aan dit gezamenlijk project. Hun fraaie boek was afgerond en gedrukt. Onze duovoorzitter Ronald Meijer en vice-voorzitter van de HKIJ Hans Pillen stonden daar bij de officiële boekpresentatie in Huis te Vliet in Lopikerkapel uitgebreid bij stil. Tijdens de inleidende speech benadrukte Ronald dat het hier om een uniek gebied gaat, waar de historie in het landschap nog steeds goed zichtbaar is.
Hij gaf aan dat inmiddels al enkele boeken de weg naar lezers hadden gevonden en dat we leuke reacties terugkrijgen. Vervolgens deed Ronald een oproep aan bestuurders om het gebied ook zoveel mogelijk cultuur-historisch en als relatief leeg landelijk gebied in tact te laten. Hierbij refereerde hij aan de verschillende landelijke opgaven zoals de energietransitie en woningbouw. Hij bepleitte dit laatste stukje vrijwel ongerept landelijk gebied te beschermen. Het schitterende boek geeft aan waarom.

Daarna ging Hans Pillen kernachtig in op de historie van het gebied. Wim Boesten, oud-voorzitter van de WBL en initiatiefnemer van het boek, reikte exemplaren uit aan burgemeesters Patrick van Domburg van IJsselstein en Laurens de Graaf van Lopik en aan Susanna Rijninks, gebiedscoördinator van de Lopikerwaard namens de provincie Utrecht. Helaas kon hoogheemraad Bert de Groot niet aanwezig zijn. Een week later werden echter ook exemplaren overhandigd aan de hoogheemraden Bert de Groot en Willem van der Steeg en adviseur cultuurhistorie Remco Lots van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR).

Het boek beschrijft de geschiedenis van het zuidoostelijke stukje Lopikerwaard vanaf de laatste ijstijd, 11.000 jaar geleden, tot nu. Met de uitgave van *'Het 'hoge land' van IJsselstein, Lopikerkapel en Uitweg'* krijgt dit mooie en relatief onbekende gebied in de Lopikerwaard de aandacht en kwalificatie die het verdient. Het merendeel van de boeken is inmiddels verkocht en de reacties zijn unaniem enthousiast en zeer positief.

De belangrijkste dossiers
Zoals bekend is uw WBL geen actiegroep. Wij proberen aan de voorkant van een proces al tot goede afspraken te komen. Maar af en toe wordt voor ons een grens overschreden en dienen wij zienswijzen in of stappen zelfs naar de rechtbank of Raad van State. De belangrijkste dossiers:

Daiwa House, Montfoort
Lange tijd is gesproken over de zichtbaarheid van gestapelde containers/modules van dit bedrijf. Dit dossier is samen met Stichting Hugo Kotestein en een aantal omwonenden opgepakt. In november 2024 is in principe een laatste bijeenkomst geweest en zijn er goede afspraken gemaakt waar iedereen zich in kan vinden. Het parkeerterrein aan de oostzijde krijgt een opslag bestemming, maar de containers/modules mogen slechts op een deel van het terrein gestapeld worden en langs de provinciale weg wijzigt de opslag bestemming in parkeren. Waardering is er voor het bedrijf dat een stukje parkeerterrein aan de omwonenden ter beschikking stelt in ruil voor gemaakte afspraken. De gemeente zal toezien op handhaving, het bestuur sluit dit dossier af met een goed gevoel.

Zeldenrust, Benschop
Een langlopend dossier waarbij de gemeente Lopik wil overgaan tot de bouw van 42 woningen bij Zeldenrust in Benschop. De laatste stand van zaken in dit dossier is dat de WBL hierover in gesprek is met de gemeente en de projectontwikkelaar.

Varkensflat, Montfoort
Bij de gemeente en provincie Utrecht ligt een aanvraag voor een forse uitbreiding van een varkenshouderij in het buitengebied van Montfoort. De WBL maakt zich samen met de omwonenden grote zorgen over deze ontwikkeling in een tijd waarin we al een overschot hebben aan stikstof en mest. Het is juridisch een ingewikkeld verhaal en de kans is groot dat deze zaak dit jaar voor de rechter komt.

ROBA Metals, IJsselstein
Dit bedrijf uit IJsselstein wil graag verhuizen naar bedrijventerrein De Copen in Lopik. In de plannen worden de rode contouren overschreden maar toch steunt de WBL dit plan. De reden ligt in het feit dat door de vrijkomende ruimte in IJsselstein binnenstedelijk heel veel woningen gebouwd kunnen worden waarmee ons inziens de noodzaak vervalt om buiten de rode contouren te bouwen, zoals in het Kromme IJsselgebied. Dat weegt naar de mening van het bestuur het zwaarst.

Laagvlieggebieden defensie
In december 2023 heeft Defensie de Notitie Reikwijdte en Detailniveau naar de Tweede Kamer gestuurd met onder andere de vraag om meer ruimte voor oefenen met laagvliegende helikopters. Daarvoor hebben ze hun oog ook laten vallen op de Lopiker- en Krimpenerwaard. In reactie daarop kon iedereen zijn zienswijze indienen. De WBL, maar ook de Provincie Utrecht, Vereniging Weidevogelbescherming Lopik, Weidevogelbescherming
Montfoort Linschoten en Natuur en Milieufederatie Utrecht hebben expliciet aandacht gevraagd voor de weidevogels in de Lopikerwaard. Veel agrariërs en instanties besteden aandacht en (publiek) geld aan bescherming van weidevogels, met name de nationale vogel de Grutto. Een paar jaar geleden heeft een laagvliegende helikopter bij Blokland aantoonbaar veel nesten doen mislukken. Daarom is uitdrukkelijk verzocht om in ieder geval niet in het broedseizoen, van 1 maart tot 15 juli, laag te vliegen in de Lopikerwaard. We kregen extra aandacht hiervoor van RTV Utrecht. Tijdens een bezoek aan het weidevogelgebied van Leen Verkaik, Het Beloken Land, is er een mooi nieuwsitem gemaakt. Defensie doet momenteel onderzoek en voert gesprekken. De WBL zal de ontwikkelingen op de voet volgen.

Nedereindse Plas
De naam Nedereindse Plas is achterhaald, gemeente Utrecht heeft grootse plannen om van het gebied rond de twee plassen een mooi park te maken met meer ruimte voor natuur en diversiteit maar ook meer ruimte voor verschillende vormen van recreatie. Daarmee is de naam veranderd in Nedereindse Park.
Toen de plannen voor zonnepanelen op één van beide plassen bekend werden zijn we samen met Vogelwacht Utrecht, IVN en GPIJ (Groen Platform IJsselstein) in overleg gegaan met de gemeente Utrecht. Er waren grote zorgen over de grote aantallen overwinterende vogels op de oostelijke plas en over de aanwezige vleermuizen. Gemeente Utrecht heeft een bureau opdracht gegeven om een ecologisch onderzoek te doen en de resultaten daarvan zijn dat onder bepaalde voorwaarden zonnepanelen op de oostelijke plas geen bezwaar zijn voor genoemde diersoorten. Die voorwaarden zijn dat de panelen 50 meter uit de oever moeten komen te liggen en dat de zuidoever met rust gelaten moet worden. Verlichting is een probleem voor vleermuizen. Voorstel is ook om de biodiversiteit in het hele park te verbeteren.
Hoewel wij het jammer vinden van de plas hebben we nu geen argumenten meer tegen de plaatsing van de zonnepanelen. We blijven met de gemeente Utrecht meepraten over de aanleg en verbeteringen van het park.

Slootdempingen

In de Lopikerwaard zien we het eeuwenoude copenlandschap terug, ontstaan tijdens de ontginningen. Een cope is een stuk land van 1250 bij 113 meter waar tussen sloten lopen voor de afwatering. In de huidige agrarische bedrijfsvoering is het niet altijd handig om zoveel sloten te hebben en daarom zijn al veel sloten gedempt. Een boer moet daar toestemming voor vragen bij het waterschap, de gemeente en de provincie en daar blijkt het al jaren fout te gaan. Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (HDSR) heeft in 2023 het project 'illegale dempingen' gestart, waarbij het op zoek is gegaan naar alle dempingen in het werkgebied waarvoor geen melding is gedaan of een vergunning is aangevraagd, die dus illegaal zijn. De overtreders hebben hiervoor een waarschuwingsbrief ontvangen met de strekking om deze dempingen ongedaan te maken of te legaliseren .

Vervolgens vraagt men toestemming bij het waterschap en dat kijkt alleen of er geen ruimte voor waterberging verloren gaat. Dus van het waterschap mag je bijvoorbeeld een dwarssloot dempen als je een andere sloot breder maakt. Het is dan aan gemeente en provincie om te beoordelen of het landschappelijk verantwoord is en daar is het de laatste jaren misgegaan want die vergunning werd nooit aangevraagd, gewoon omdat mensen dit niet wisten en het waterschap heeft daar nooit op gewezen. Zo zijn er de laatste jaren heel wat sloten illegaal gedempt.

Onder de nieuwe omgevingswet zouden aanvragen integraal bekeken moeten worden door waterschap, gemeente en provincie, maar in de praktijk werkt dit nog niet goed. De WBL heeft dit probleem op de kaart gezet en het is niet de bedoeling om alle sloten weer te herstellen maar we hechten wel aan zoveel mogelijk behoud van het oude landschap.

Donateursdag

De jaarlijkse WBL donateursdag was op 21 september. De dag werd gecombineerd met de Algemene vergadering en is altijd een mooie gelegenheid om elkaar te ontmoeten en van gedachten te wisselen. We ontvingen bijna 30 leden/donateurs onder een stralende zon op het terras van Natuurmuseum en Klompenwinkel de Wielewaal in Willige Langerak. Als eerste werd de Algemene vergadering met het secretarieel en het financieel verslag van 2023 behandeld. De beide duovoorzitters, Henriëtte Keijzer en Ronald Meijer, vertelden over lopende activiteiten. Oud-bestuurslid Wim van der Putten werd met een pakket streekproducten bedankt voor vele jaren bestuurswerk en zijn talloze bijdragen voor het WBL Magazine. In het Natuurmuseum kon men de unieke natuur van het Groene Hart ontdekken: geschilderde landschappen en een bijzondere collectie van opgezette vogels en dieren laten de diversiteit en kwetsbaarheid van de natuur zien. Daarna genoten we op het terras van zelfgemaakte pompoensoep en broodjes. 's Middags maakten de donateurs een stadswandeling door zilverstad Schoonhoven onder leiding van twee gidsen van de Stichting Stadswandeling Schoonhoven, een mooie historische stad.

Magazine en Nieuwsbrief

Het bestuur is heel blij met de nieuwe redacteur Waldien Burger. Zij is voortvarend aan de slag gegaan met de beide uitgaves van 2024 en het resultaat mag er zijn. Wij wensen Waldien heel veel succes toe met de redactie van het Magazine, waarbij Jan Kooijman de vormgeving blijft doen. Hiermee wordt Leon Snoek ontlast die naast het penningmeesterschap ook het Magazine op zich nam. Vanaf deze plek willen we Leon hartelijk danken voor zijn inzet. Het nummer van december is gedrukt op een ander soort papier, volledig gerecycled en gecertificeerd. Het iets gelige papier heeft invloed op kleur van de foto's maar dat weegt naar onze mening niet op tegen het belang van duurzaamheid.

In 2024 zijn 6 digitale nieuwbrieven verstuurd. Hiermee willen wij onze donateurs en relaties op de hoogte houden van actualiteiten die spelen in de Lopikerwaard en daarbuiten.

Tekst: Leo van den Berg

Bij de foto:
Feestelijke oplevering deeltraject Salmsteke door v.l.n.r.: burgemeester Laurens de Graaf, Els Otterman (hoogheemraad HDSR), Gerwin van der Hoek (directeur Mourik Infra) en Eric Withaar (programmadirecteur HWBP hoogwaterbeschermingsprogramma).
Foto: Stephan Tellier

Dijkversterking Salmsteke: eerste traject Lekdijk klaar voor de toekomst

Op 9 december was de officiële oplevering van het dijkversterkingstraject Salmsteke bij Lopik. Daarmee is het eerste traject van de negenhonderd jaar oude Lekdijk weer veilig en klaar voor de toekomst. Het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden versterkt de Lekdijk van Amerongen tot Schoonhoven in een Alliantie met het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) van Rijkswaterstaat. Dat is een speciale manier van werken samen met bedrijven: een innovatiepartnerschap. In dat partnerschap heeft Mourik Infra B.V. voor het gebied Salmsteke nieuwe technieken ontwikkeld om het achterland veilig te maken tegen water. Ze gebruiken daarbij ook machines die geen uitstoot hebben, om het werk milieuvriendelijker te maken.

Dijkversterking Salmsteke.
In 2023 is begonnen met de dijkversterking over twee kilometer. De dijk is op hoogte gebracht en er is elke 200 meter een drempel gemaakt om de snelheid te beperken, zeker van de motoren die graag over de bochtige dijk rijden.

Tegelijk met de dijkversterking hebben andere organisaties, zoals Stichtse Groenlanden, Staatsbosbeheer, de Provincie Utrecht en Rijkswaterstaat, samengewerkt. Zij hebben nieuwe voorzieningen gemaakt in de uiterwaard bij Salmsteke. De taluds zijn afgewerkt en ingezaaid met speciaal dijken graszaad. De polsstok spring baan van Polsstokvereniging Jaarsveld is wat verder van de weg verplaatst en gedraaid, wat gunstiger is voor de springers. Al die tijd was het traject voor alle verkeer afgesloten.

Voor de officiële opening waren bewoners, Stichtse Rijnlanden, belangenorganisatie, aannemers en de burgemeester van Lopik uitgenodigd in de bouwkeet van Maurik.
Er waren veel lovende woorden over het werk en over het verloop van het werk en de samenwerking. Daarna werd afgesloten met champagne, een hapje en livemuziek.

Eerste gedeelte
Nu met de afronding van de dijkversterking van Salmsteke het eerste gedeelte van het programma Sterke Lekdijk is uitgevoerd, bereidt het waterschap de komende jaren de overige trajecten voor. Naar verwachting is de versterking van de Lekdijk medio 2030 afgerond.

Foto hierboven: de nieuwe polsstokverspring-accommodatie van Polsstokvereniging Jaarsveld, in aanbouw op Salmsteke.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Tekst: Leen Verkaik

Moet de broedmachine de grutto's redden?

In het AD stond een artikel over het uitbroeden van grutto-eieren in broedmachines, alsof het kippen zijn. Volgens Leen Verkaik is dat zeker mogelijk. Sterker nog, hij heeft het jaren geleden zelf gedaan met grutto- en kievitseieren. Hoe pakte dat uit? Leen legt het uit.

De eieren kwamen van een stuk bouwland, dat nog geploegd, geëgd, gezaaid en gerold moest worden. Het was voor ons duidelijk dat door al deze werkzaamheden geen nest gespaard zou blijven. We hebben alle eieren in de broedmachine gedaan. Het uitkomen van de kuikens ging goed, maar we moesten er veel voor doen. Warme lampen erboven en aangepast voer met veel insecten erin. Eerst in een binnenhok en toen ze aanstalten maakten met vliegoefeningen, hebben we buiten een groot stuk afgezet, met gaas en een hok in het midden. Ze konden over het gaas en weer terug vliegen. Dat ging heel goed. Eerst een klein stukje en toen steeds verder.

Ons bedrijf ligt midden in de polder, met weidevogels er omheen. En daar maakte onze kuikens contact mee. Eerst vlogen ze naar hun eigen hok, maar later kwamen ze steeds minder vaak terug. De jaren daarop kwam een aantal grutto's en kieviten dichtbij de boerderij hun nesten maken, we hadden veel nesten grutto's dicht bij elkaar op één kampje. Daardoor kregen we het idee dat dit toch een gedeelte van de kuikens was die we hadden uitgebroed en opgefokt. We hadden nooit weidevogels die zo dichtbij de boerderij broeden. Maar we kregen ook een probleem dat nu steeds erger wordt: er kwamen steeds meer kraaien en andere roofvogels en -dieren. Van de grutto's en kieviten zijn heel weinig kuikens groot geworden. Een paar jaar later is alles rond de boerderij verdwenen.

Later hebben we achter in het land een stuk gemaakt, dat geschikt is voor weidevogels. Daar ligt een grote plasdras van ongeveer een halve hectare en ook een greppel-plasdras. Er wordt vroeg in het seizoen stromest gestrooid. En er ligt een kievitstrook van 35 meter breed die zwart gefreesd is en dan niet meer bewerkt wordt. Op 12 hectare maaien we later, 8 of 15 juni, en in fasen. Daar staan verschillende bloemen en planten en langs de slootkanten maaien we anderhalve meter niet. Deze 'weidevogelwelness' is uitgegroeid tot een kolonie weidevogels met grutto's, kieviten, tureluurs en scholeksters en alle soorten eenden. Maar ook in dit gebied komen steeds meer roofvogels en roofdieren.

We doen al jaren aan kuikentellingen. Elk jaar krijgen we minder kuikens groot, waaronder ook eendenkuikens. Het aantal weidevogels loopt gewoon terug. Eerst telden we 1½ tot 2 kuikens die groot werden per ouderpaar dat bij ons broedt, nu nog geen ½ kuiken.

Rechtsonder: torenvalk.
Foto: Herbert Ziher

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Gruttokuiken, op zoek naar insecten. Foto: Fred Geers

Ik kom elke dag in het veld en zie daar ook de kraai, de buizerd en de kiekendieven, de reigers, de ooievaar, de kokmeeuw, de kat, de wezel, de rat, de bunzing en de vos. Die zijn allemaal op zoek naar eieren of een kuiken in het land. Als je dat grote aantal roofvogels en roofdieren ziet, dan is het geen wonder dat het slecht gaat met de weidevogels. En we kunnen wel heel makkelijk zeggen dat het de schuld is van de boeren, wat ik heel vaak lees en hoor. En de moderne landbouw met veel maaien heeft daar zeker ook schuld aan. Maar boeren doen nu veel om weidevogels te sparen; ook wij hebben al ruim 30 jaar aan weidevogelbeheer gedaan. En toch gaat ook hier het aantal weidevogels achteruit. We hebben gekeken naar de oorzaak: er zijn domweg veel te veel soorten en aantallen roofvogels en roofdieren. Die allemaal geen vijanden hebben en daardoor alleen maar toenemen en die allemaal die paar kuikens bij ons in het veld pakken. Dit is al langer bekend en wordt door mensen die vaak in het veld zijn ook aangegeven, maar er wordt niets mee gedaan. We pompen er weer geld in en denken dan dat het wel goed komt. En over een paar jaar zeggen we dat het niet geholpen heeft. Zo zijn we allemaal druk geweest: niet met het beschermen van weidevogels, maar met het voeren van roofvogels en roofdieren.

Oplossingen voor weidevogels

Het enige wat helpt is daar waar een kolonie weidevogels zit aan beheer en bestrijding van roofvogels en – dieren te gaan doen door daar geen nesten toe te staan. Daarnaast zouden we moeten toestaan dat er kattenvallen en kraaienvallen gezet worden. Als we ze niet dood mogen maken, dan moeten we ze in ieder geval heel ver wegbrengen. Dat is niet ideaal, omdat het probleem alleen verplaatst wordt. Eigenlijk is het grootste probleem dat de mensen die erover gaan geen beslissing durven nemen om roofvogels en roofdieren in gebieden van weidevogels fors te verminderen. Zodat weidevogelkuikens meer kans krijgen om te overleven. Ik weet dat een gedeelte van de bevolking het daar niet mee eens is. Zij zien alleen de boer als de schuldige. Maar zij moeten ook aan de gruttokuikens denken.

De grutto's en kieviten zullen ons dankbaar zijn, want zij kunnen de huidige aantallen roofdieren niet meer verjagen, zo brutaal zijn de roofvogels.

Het is echt vijf voor twaalf. Als we wachten en praten dan gaat het dezelfde kant op als met de leeuwerik en de patrijs, die we nauwelijks meer zien in onze polders. En probeer dat maar weer eens terug te krijgen. Broeden met de broedmachine heeft geen zin als praktisch alles wordt opgevreten. Beter is dat de weidevogels in het veld broeden. Maar dan zullen we echt meer moeten doen aan het probleem van de roofvogels en -dieren.

Lees ook het artikel in onze nieuwsbrief van april jl. "'Intensiever predatiebeheer belangrijker dan 'fokprogramma' grutto'"

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

De hoogstamfruitboom in de Lo

Tekst: Dirk van Ziel
Foto's Herbert Ziher

Het landschap van de Lopikerwaard bestaat uit grote, open polders en lange, bebouwde linten. Langs deze linten staan fraaie boerderijen, woningen en andere bebouwing in een aantrekkelijke, groene omgeving. In de in 2008 verschenen publicatie "*Linten in de leegte*" wordt deze bebouwing en beplanting op een uitvoerige en bijzonder mooie wijze beschreven.

Tussen de bebouwing staat een grote variëteit aan bomen: els, wilg, populier, kastanje en veel andere soorten. Eén boomsoort is vrij prominent aanwezig in de gehele Lopikerwaard: de hoogstamfruitboom. We treffen hoogstambomen aan van verschillende fruitsoorten; vooral appels, peren en walnoten, af en toe ook kersen en pruimen en sporadisch ook nog mispels, kweeperen, moerbeien, perziken en abrikozen. De hoogstambomen staan soms met tien tot twintig bomen bij elkaar en vormen zo een (huis)boomgaard. We treffen ze ook aan in rijen naast boerderijen of aan beide zijden van oprijlanen. Soms staat een grote hoogstamboom alleen op een erf als een solitaire boom.

Wat is een hoogstamfruitboom
De hoogstamfruitboom heeft een stamlengte van ongeveer twee meter. Als de stam maar één meter is, spreken we over halfstam en bij een nog kortere stam noemen we het een struik. Bomen met de takken in één vlak worden leibomen genoemd.
Jonge fruitbomen kunnen in elke gewenste vorm opgekweekt worden door een boomkweker.

Een fruitboom bestaat altijd uit twee delen: een onderstam met een daarop geënt ras. Fruitbomen zijn namelijk niet zaadvast; als je een pit van een appel zaait dan zal daar een boom uitgroeien.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Hieraan komt echter niet de appelsoort waaruit de pit afkomstig was, maar kleine wilde appels, die vaak niet eetbaar zijn. Het plantje dat uit de pit groeit noemen we zaailing. Dit plantje wordt veredeld door hier een oogje of een stukje tak (ent) op te zetten van het ras dat men wil hebben. Deze veredeling groeit dan uit tot een forse boom. Het opkweken van een mooie jonge hoogstamfruitboom vraagt veel geduld en vakkennis. Als we een jonge hoogstamfruitboom kopen dan heeft deze vaak al vijf jaar als plant bij de boomkweker gestaan.

Een jong aangeplante hoogstamboom groeit in ongeveer 15 jaar uit tot een forse boom. De kroon wordt 7 à 8 meter hoog en ongeveer 10 meter breed. De uiteindelijke grootte van de boom verschilt per ras. Ook de grondsoort heeft invloed; op vruchtbare grond worden de bomen groter dan op minder vruchtbare bodem.

opikerwaard

Een hoogstamappelboom kan 70 tot 80 jaar oud worden, een hoogstampeer kan 100 jaar oud worden en een hoogstamwalnoot wel 300 jaar.

Geschiedenis

De hoogstamfruitboom is honderden jaren de belangrijkste boomvorm geweest in de fruitteelt. In de middeleeuwen vond de fruitteelt hoofdzakelijk plaats bij kastelen en kloosters. Fruit werd in deze periode geteeld door en voor de elite. Na de middeleeuwen werd het telen en eten van fruit in Nederland veel algemener en werden fruitbomen als erfbeplanting geplant bij boerderijen. Het fruit was toen vooral voor eigen gebruik en groeide aan hoogstambomen, omdat hieronder ook nog vee kon grazen. In het Rivierengebied en in Zuid-Limburg werden in de loop der tijd meer fruitbomen geplant. Op deze zeer vruchtbare gronden ontstonden de eerste productieboomgaarden bij boerderijen, als onderdeel van een gemengd bedrijf. Vooral na de landbouwcrisis in de negentiende eeuw zijn veel hoogstamboomgaarden aangelegd op de vruchtbare rivierklei en de Limburgse lössgronden. De fruitteelt was eeuwen lang onderdeel van gemengde boerenbedrijven, omdat het telen van fruit te risicovol was om daar als boer financieel volledig van afhankelijk te zijn. Oogsten konden volledig mislukken door weersomstandigheden en ziekten en plagen.

Van hoogstam naar kleine bomen

Na de tweede wereldoorlog ontstonden voor het eerst gespecialiseerde fruitteeltbedrijven. Dat kon omdat er chemische middelen beschikbaar kwamen om ziekten en plagen te bestrijden. En omdat er nieuwe, zwakgroeiende onderstammen ontwikkeld waren. Eeuwenlang werd een fruitboom op zaailing veredeld; deze onderstam heeft veel groeikracht en vormt een grote boom. In het begin van de vorige eeuw zijn uit de zaailing zwak groeiende onderstammen ontwikkeld, die vegetatief vermeerderd kunnen worden door te stekken. Hierdoor werd het mogelijk om fruit aan kleine bomen te kweken. Door de beschikbaarheid van bestrijdingsmiddelen en de zwakgroeiende onderstammen ontstond meer controle over de teelt en was specialisatie in fruit telen mogelijk. Dat is voor de fruitteelt en ook voor het landschap een revolutionaire verandering geweest. Het fruit was eeuwenlang op een extensieve wijze aan grote hoogstambomen geteeld en dat veranderde in relatief korte tijd in een intensieve teelt aan kleine bomen. De overheid heeft in de zestiger jaren van de vorige eeuw het rooien van de hoogstamboomgaarden gesubsidieerd om deze overgang te stimuleren. De hoogstammen werden massaal gerooid; stammen werden afgevoerd en de takken verbrand. Oude foto's hiervan doen denken aan de verschroeide aarde. In de jaren tachtig werden de eerste subsidies gegeven om weer hoogstammen aan te planten. 'Het kan verkeren', zei Bredero.

Hoogstam-fruitboom

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Hoogstamfruitbomen langs de Lek in bloei. Foto: Jan Kooijman

Hoogstamboomgaard met jonge bomen

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Fruitteelt in de Lopikerwaard

Kort na het ontginnen van de Lopikerwaard zijn kastelen gebouwd, daar waar nu de steden Oudewater, Montfoort, IJsselstein en het dorp Jaarsveld liggen, wat later ook in Lopikerkapel en Benschop. Met de bouw van de kastelen werd ook de fruitteelt geïntroduceerd in ons gebied. Bij de Middeleeuwse kastelen werd altijd een grote variëteit aan fruit geteeld. In de WBL-publicatie van Piet Broeders uit 1992 "*Kasteel-, Buiten- en Boerentuinen*", wordt het belang van de fruitbomen bij de kastelen uitvoerig beschreven.

Vanaf de 15e eeuw werden de fruitbomen ook als erfbeplanting bij de boerderijen geplant. Het fruit werd in eerste instantie voor eigen gebruik geteeld. In het westelijk deel van de Lopikerwaard bleef dat altijd zo, maar in het oostelijk deel werden later ook grotere hoogstamboomgaarden aangelegd als onderdeel van een gemengd bedrijf. Het fruit hiervan werd verkocht. Op een oude topografische kaart uit 1825 staan bij Benschop diverse boomgaarden ingetekend. Dat de ontwikkeling van de fruitteelt in het oosten anders is dan die in het westen van de Lopikerwaard is te verklaren vanuit de bodem.

De huidige M.A.Reinaldaweg is ongeveer de scheiding: ten westen hiervan ligt de bodem net onder zeeniveau en bestaat deze uit zware klei, veen en klei op veen. De oostkant van de M.A. Reinaldaweg ligt grotendeels net boven zeeniveau en bestaat voor een groot deel uit mooie lichtere rivierklei, uitstekend geschikt om fruit op telen. In de tweede helft van de 19e eeuw zijn hier dan ook erg veel hoogstamboomgaarden aangeplant. In de eerste helft van de vorige eeuw was de fruitteelt hier bijzonder belangrijk, vooral rond IJsselstein en in de dorpen Benschop, Lopikerkapel en Jaarsveld. Veel mensen hielpen bij de oogst van de appels, peren en pruimen.

De jaarlijkse kersenoogst was een zeer luidruchtig gebeuren omdat de vogels die ook graag kersen eten, verjaagd moesten worden. Het belang en de ontwikkeling van de fruitteelt in dit gebied worden goed beschreven in de onlangs verschenen publicatie *Het 'hoge land*'.

Tot de zestiger jaren van de vorige eeuw domineerden de hoogstamboomgaarden het landschap van de hoger gelegen delen van de Lopikerwaard, maar mede door de rooipremie van de overheid zijn deze in korte tijd vrijwel allemaal gerooid. Nu vinden we hier een aantal zeer professionele fruitteeltbedrijven. Met een uitgekiende gewasbescherming, bemesting en verzorging worden hier op een intensieve wijze vooral peren geteeld. Op één hectare hoogstam kon vroeger 20 à 30 ton fruit geteeld worden. Nu is dat 60 à 70 ton met uitschieters van 100 ton gave peren. Dat zijn dus ongeveer een half miljoen peren per hectare. In de open polders zien we de langgerekte moderne boomgaarden duidelijk in het landschap liggen. Deze percelen zijn bijna altijd omringd door een elzenhaag om het fruit te beschermen tegen windschade.

Herwaardering van de hoogstamfruitboom

In de professionele fruitteelt is de hoogstam verdwenen en wordt het fruit geteeld aan kleine bomen op zwakke onderstam. In de erfbeplanting heeft de hoogstamboom echter zijn functie behouden en wordt hij weer meer en meer gewaardeerd. De hoogstamfruitboom is een verrijking van het landschap, heeft een grote ecologische waarde en produceert lekker en gezond fruit.

De overheid stimuleert door middel van voorlichting en subsidies de aanplant en het onderhoud van hoogstamfruitbomen.

In de bebouwingslinten in de Lopikerwaard staan ze dan gelukkig ook nog volop aangeplant. Ook de halfstamfruitboom en struik treffen we regelmatig aan en er worden weer jonge hoogstambomen aangeplant. De toekomst van de hoogstamfruitboom ziet er goed

klimaatslim boeren op veen Groene Hart

Door Jan Kooijman, met dank aan Marieke Leentvaar (waaloord.nl)

Op 4 april ging Klimaatslim Boeren op Veen Groene Hart (KSBGH) officieel van start. Na al het voorwerk in de kwartiermakersfase en het regelen van de financiële middelen, zetten partijen op deze dag hun handtekening onder de samenwerking. Dat betekent concreet dat vanaf 4 april klimaatslimme polderinitiatieven kunnen rekenen op support bij het in gang zetten van maatregelen die bijdragen aan minder bodemdaling en broeikasgasemissies. Of die een positief effect hebben op de waterkwaliteit en biodiversiteit. Er zit energie op en het borrelt in de polders.

Pionieren in de polder

Klimaatslim Boeren op Veen was een pionierend project (2018-2023), gericht op het poldergewijs remmen van bodemdaling en beperking van de CO2-uitstoot uit veen. En daarnaast bedoeld voor het verkennen van kansrijke maatregelen die de waterkwaliteit en biodiversiteit verbeteren. Om bij te dragen aan toekomstperspectief voor de agrarische bedrijven in het veenweidegebied.

Lessen gebundeld

Sinds de start van de pilot Klimaatslim Boeren op Veen in 2018, is er veel polderkennis en praktijkervaring opgedaan met de organisatie van poldergewijze voorbereiding en realisatie van bodemdalingremmende en CO2- reducerende maatregelen. Er komt veel bij kijken. Er is een Handreiking beschikbaar die handvatten biedt aan initiatiefnemers van een polderproces, gericht op het aanleggen van waterinfiltratiesystemen (WIS).

De Handreiking is opgesplitst in een aantal fases en op basis van een aantal praktische onderwerpen.

Maatwerk en mensenwerk

Elke polder vraagt maatwerk, toegesneden op een mix van kenmerken van het bodem- en het watersysteem (zowel op papier als in het veld, dat verschilt soms ook!), effectiviteit en keuze van maatregelen, de wens van de grondeigenaar, en de gewenste impact op polder- en systeemniveau. Daarnaast is het beleid voor het veenweidegebied sterk in ontwikkeling. Maar bovenal is het mensenwerk. Kortom, een blauwdruk bestaat niet. Aandachtspunten en tips wel!

Waarom een polderaanpak?

Maatregelen tegen bodemdaling hebben alleen zin als er op polderniveau voldoende grondeigenaren meedoen, met voldoende hectares. Want de aanleg van WIS vraagt een nauwe afstemming met het waterbeheer. Met polderniveau wordt een watersysteem technische eenheid - een peilvak bedoeld.

Met een polderproces kunnen de betrokkenen in de polder (boeren, particulieren en eventueel terrein beherende organisaties), de stappen doorlopen voor realisatie van maatregelen zoals WIS. Bij de aanleg van WIS wordt vaak een drempel van tenminste 65% van de voor WIS geschikte gronden per peilvak gehanteerd als richtlijn. Dit omdat anders te veel verschillende bodemhoogten zouden kunnen ontstaan in een polder en vanwege effectiviteit en watersysteem. Deze ondergrens kan worden vastgesteld door het betreffende waterschap en provincie.

Pakt de Lopikerwaard deze bal op?

Meer weten?

Neem contact op met Collectief Lopikerwaard. Je hoeft geen lid te zijn van dit collectief want dit programma staat open voor alle boeren.

Website: klimaatslimboerenopveen.nl

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Tekst en illustraties:
Martin van Trigt

Bebouwing door de jo

In het WBL Magazine van december 2024 namen we een artikel op over hoogtekaarten van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN.nl). Een andere bron van heel veel informatie is de Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG), waarin gemeenten alle officiële gegevens van adressen en gebouwen in Nederland vastleggen: bouwjaar, oppervlakte, gebruiksdoel en locatie op de kaart. Het Kadaster beheert de Landelijke Voorziening BAG waar je via een BAG viewer gebouwen kunt opzoeken, al heb je als gewone bezoeker niet overal toegang toe. Een van onze leden bekeek hoe in de loop van de eeuwen de bebouwing in het centrum van IJsselstein zich ontwikkelde. De besproken gebouwen hebben een ster op het plaatje. Gebouwen en woningen die er ooit wel waren maar er inmiddels niet meer zijn, zijn ook niet meer zichtbaar op de kaart.

1500
Het pand aan de Hofstraat 8 is meer dan 5 eeuwen oud en rond 2020 prachtig gerestaureerd. Het zou gebouwd zijn als woning voor de drost en rentmeester van kasteel IJsselstein. Het verhaal gaat dat Willem van Oranje hier ontvangen is omdat het IJsselsteinse raadhuis in die tijd onvoldoende representatief was. Ook het klooster Mariënberg komt uit deze periode. Tegenwoordig zit hier brasserie De Kloosterhoeve. Net buiten de huidige stadsgracht is aan de Noordkant de kasteeltoren vaag te zien, het enige deel van het kasteel dat bewaard is gebleven. De kern van het kasteel was ouder, maar deze Loyertoren stamt uit de 16e eeuw. In geschriften uit 1279 wordt al melding gemaakt van een stenen burcht bij IJsselstein.

1400
Het oudste nog bestaande gebouw binnen de grachten in de IJsselsteinse binnenstad is de Oude Nicolaaskerk uit 1310. Daarbij gaat het om de oudste delen van de kerk. Het torendeel is pas dik 200 jaar later gebouwd.
De kerk was oorspronkelijk Rooms-Katholiek maar is tijdens de reformatie in 1577 in gebruik genomen door de hervormden. De katholieken waren vanaf toen gedurende lange tijd aangewezen op schuilkerken. Pas 3 eeuwen later zou er weer een volwaardige RK-kerk gebouwd worden.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

aren heen - IJsselstein

Een andere interessante website waarop in kleur wordt weergegeven hoe oud gebouwen zijn, is netherlands.parallel.co.uk/ Daarop kun je met je muis door Nederland scrollen en inzoomen op de Lopikerwaard.

1600
In 1560 krijgt IJsselstein weer een representatief Raadhuis of Stadhuis. Het is gebouwd in opdracht van Willem van Oranje, die door zijn huwelijk met Anna van Buren naast prins van Oranje ook baron van IJsselstein werd. IJsselstein was in die periode een zogenaamde zelfstandige heerlijkheid binnen de Republiek der Nederlanden.

1700
Dit markante pand direct aan de IJsselpoort (IJsselstraat 3) zal iedereen die IJsselstein binnenkomt direct opvallen. En dat is al eeuwenlang zo. Ontelbare reizigers van en naar Utrecht moeten hier zijn langsgekomen. Het ligt ook bijna direct aan de belangrijke vaarverbinding over de Hollandsche IJssel.

1800
In de periode 1700-1800 wordt er veel gebouwd dat er heden ten dage nog is. Het is opvallend hoeveel meer gebouwen uit die tijd bewaard zijn gebleven. Ook de welbekende Korenmolen De Windotter dateert van deze periode; hij werd in 1732 gebouwd.

1900
Eindelijk krijgt ook de rooms-katholieke geloofsgemeenschap weer een volwaardige kerk. In de periode 1885-1887 wordt de nieuwe Sint Nicolaaskerk gebouwd, naar een ontwerp van Alfred Tepe, een van de mooiste voorbeelden van de neo-gothische stijl in Nederland. In de jaren 70 kreeg de kerk van de toenmalige paus de titel **basilica minor**, de hoogste eretitel voor een kerk buiten de stadsgrenzen van Rome. Sinds die tijd heet de kerk de Sint Nicolaasbasiliek.

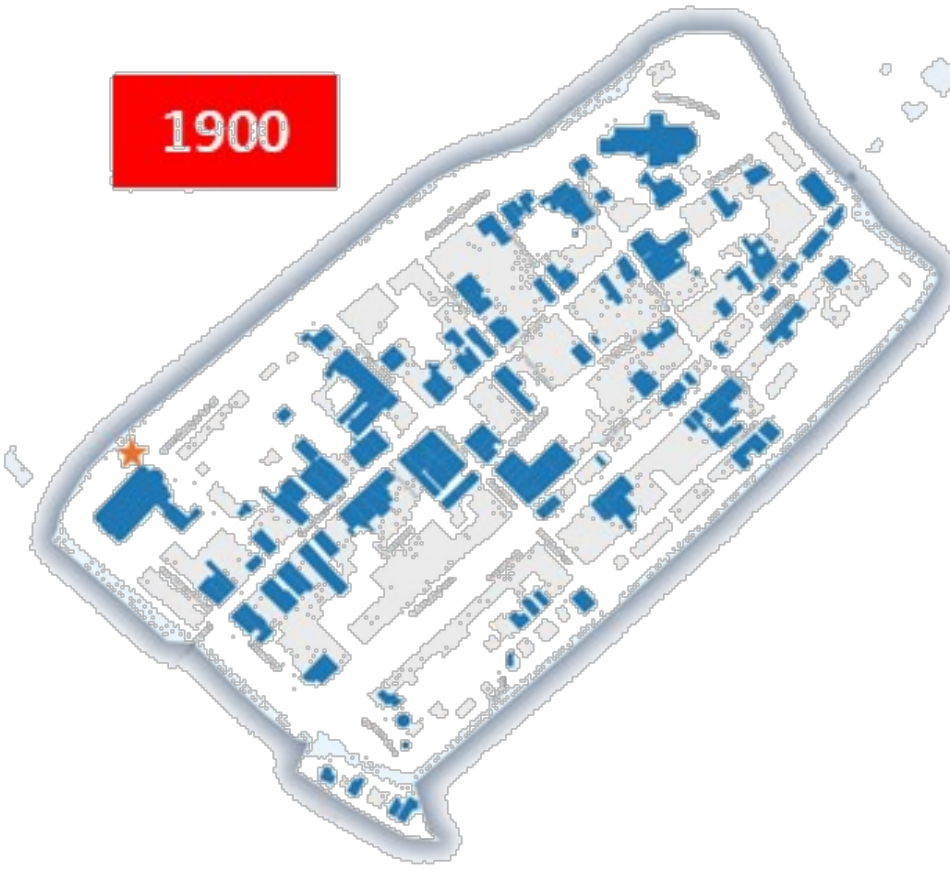

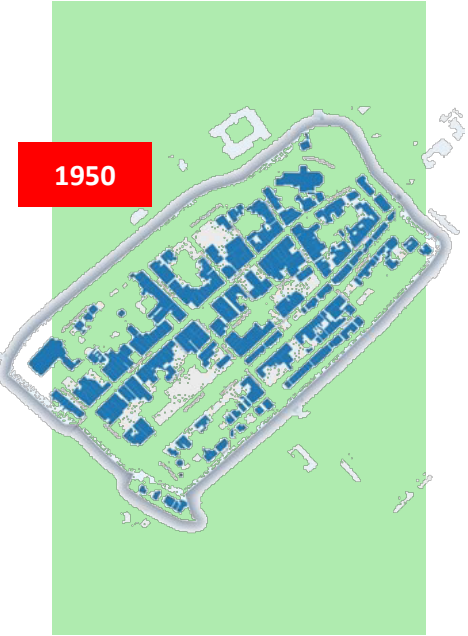

1950
In 1950 is het centrum van IJsselstein aardig vol. Buiten de stadsgracht zijn nog opvallend weinig gebouwen. IJsselstein is heel lang een compact gebouwd stadje gebleven. Het buitengebied was weliswaar groot, maar ook dunbevolkt, er was geen behoefte aan uitbreidingen. Toen IJsselstein eenmaal begon te groeien, werden de woonwijken direct aan de oude binnenstad gebouwd.

2025
In 2025 zijn in de IJsselsteinse binnenstad veel gebouwen minstens 75 jaar oud, maar tegelijk is een substantieel deel jonger.

Dat valt niet direct op als je in de binnenstad wandelt. Niet elk gebouw is voor de eeuwigheid. Het gebied bij de Schuttersgracht is sinds 1900 maar liefst drie keer bijna volledig op de schop gegaan.
De hele transformatie van 1980, waarbij in de typische bouwstijl van die tijd nieuwbouw verrees voor de Openbare bibliotheek, de Rabobank en een grote supermarkt, is in de periode 2010-2020 al weer helemaal vervangen.

In deze bouw is meer rekening gehouden met het historisch karakter van de binnenstad. Veel mensen zien het dan ook als een verbetering.

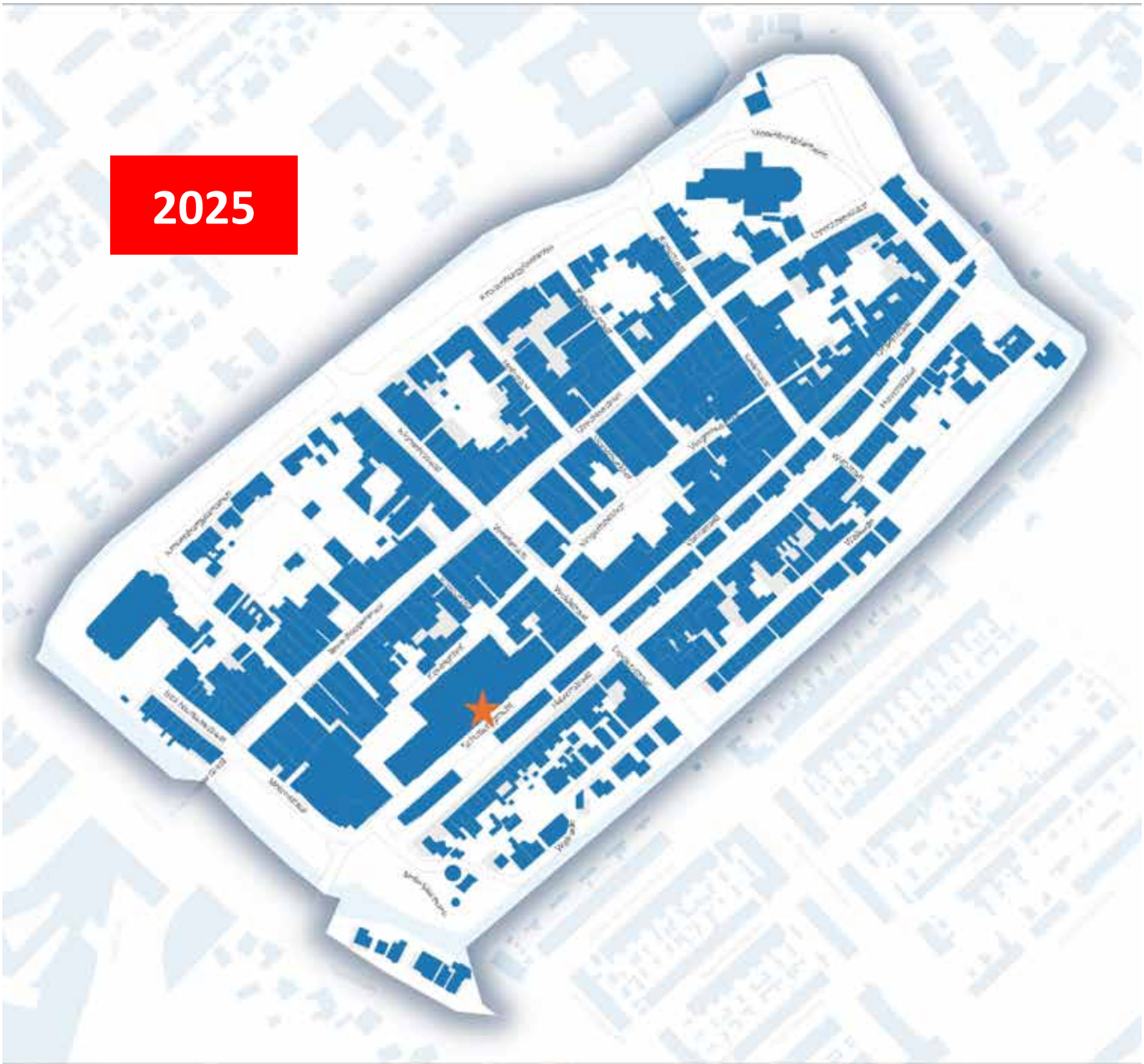

KNMI mast van Cabauw, meer dan een snuffelpaal

Tekst: Waldien Burger met dank aan Arnoud Apituley van KNMI
Foto's: Arnoud Apituley

Voor inwoners van Lopik en Cabauw is de meer dan tweehonderd meter hoge mast van de KNMI een herkenningspunt: als die in zicht is, zijn ze bijna thuis. Ook de rest van de Lopikerwaard herkent vooral in het donker de hoge rode lichtjes van de mast. Samen met die van de nog hogere Gerbrandytoren in IJsselstein, beter bekend als de grootste kerstboom ter wereld, vormt hij een oriëntatiepunt. Als je er langs rijdt, zijn er vaak activiteiten bij de mast. Wat gebeurt daar allemaal? Heel veel, blijkt na wat speurwerk.

Bouw van de mast: 1969 – 1970
In mei 1971 schrijft medewerker T.S. Andringa in de "Interne Mededelingen" van het KNMI een artikel over de stand van zaken van de bouw. In de introductie noemt hij het "verbazingwekkend dat er nog velen binnen het K.N.M.I. van deze groeiende, min of meer unieke en omvangrijke, meetopstelling nauwelijks of in het geheel geen weet blijken te hebben". Tussen 21 en 28 oktober 1969 zijn de palen voor de bouw geheid, waarna de kelder wordt gebouwd, die tegelijkertijd de fundatie vormt. Daarbij is veel wateroverlast, door een lek moet tijdelijk 200 m^3 water per uur worden weggepompt.

De mast zelf is eigenlijk een "ietwat zwaar uitgevallen meccanodoos": 43 stalen cilinders met een middellijn van 2 meter en een lengte van ongeveer 5 meter worden op elkaar gemonteerd. Op 50, 100, 170 en 210 meter hoogte zijn in drie richtingen tuien aan de mast gemonteerd, staalkabels van 37 mm dik en een breukbelasting van 115.000 kg.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Voor de technisch geïnteresseerden: de tuien zijn voorgespannen met ruim 23 ton; de maximale tuitrek bedraagt circa 46 ton.
Het hoogste punt van circa 226 meter wordt op 24 augustus 1970 bereikt met plaatsing van de topsectie, “compleet met gemonteerde liftmachine en bliksemopvanger”. Daarna worden rondom de mast op elke 20 meter scharnierbare

Full rainbow rond uithouder

uithouders met buitenbordessen aangebracht waarop de instrumenten moeten komen. Vanaf 24 november 1970 is er een eerste, nog provisorische, opstelling voor het meten van windsnelheid op 215 m, “bestaande uit een ‘reedkontakt’ anemometer registrerend op een potentiometer-recorder die in de top van de mast is ondergebracht”. Daarna volgt meetapparatuur voor windsnelheid en – richting op 200 m en 80 m en zichtmeting op de niveaus 180, 60 en 20 m. Andringa concludeert dat het onderzoek “zoals hier op gang gaat komen tot een tamelijk unieke meetopstelling zal leiden”. Op 26 oktober 1972 is de mast officieel geopend door de toenmalige Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat Dr. Roelof Kruisinga.

Ruim 50 jaar later

De mast van Cabauw is ruim 50 jaar later nog steeds belangrijk voor onderzoek, zo niet nog belangrijker. Hij is omgedoopt tot een ‘nationaal observatorium van de atmosfeer’, die wordt gebruikt voor meteorologische metingen en metingen van de samenstelling van de lucht in de onderste paar honderd meter van de atmosfeer. Daar spelen zich processen af die van groot belang zijn voor het weer, het klimaat en de verspreiding van luchtverontreiniging. Ook naast de mast staan tal van instrumenten die op afstand de atmosfeer tot op grote hoogte (15 km) meten en zo het bereik van de mast vergroten. Soms vriest het aan het aardoppervlak, terwijl het op het topje van de mast 10 graden boven nul kan zijn. Of het is aan de grond windstil, terwijl het op 100 meter hoog hard waait. Mist beperkt zich vaak tot de onderste meters, terwijl de rest van de mast zich boven de wolken bevindt. Wind, temperatuur en vocht in de onderste lagen van de atmosfeer kunnen van grote invloed zijn op het weer aan de grond. Ook zijn ze van belang voor de verspreiding van luchtverontreiniging. Deze gegevens zijn zeer waardevol voor onderzoek naar veranderingen in het klimaat en het ontwikkelen van weermodellen. De Cabauw mast is wereldberoemd in het vakgebied omdat er zoveel nieuwe kennis over de atmosfeer mee is verzameld. Onderzoekers uit de hele wereld komen naar de meetmast om nog meer te kunnen leren.

De mast dient sinds 1992 als meetpunt voor concentraties van broeikasgassen, een onderwerp dat steeds belangrijker wordt. Begin deze eeuw was er een eerste grootschalige wolkenmeetcampagne voor onderzoek naar de rol van wolken in het klimaat. Sinds 2002 is de naam officieel Cabauw Experimental Site for Atmospheric Research (CESAR). In CESAR werken drie universiteiten en vijf onderzoeksinstituten samen (KNMI, RIVM, UoG, VU, UU, WUR, TNO, TU Delft). Het is het centrum van experimenteel atmosferisch onderzoek in Nederland. In de omgeving noemen ze hem vanaf het begin al de Snuffelpaal, vanwege de metingen gerelateerd aan luchtverontreiniging.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Ruisdael Observatorium
Sinds 2018 maakt Cabauw ook onderdeel uit van een grootschalig infrastructureel project: het Ruisdael Observatorium, genoemd naar de 17e eeuwse Jacob van Ruisdael, die vooral beroemd is vanwege zijn prachtige schilderijen van wolkenluchten en de realistische manier waarop hij het lichtspel in de wolken en op het aardoppervlak nabootste. Het Ruisdael Observatorium is een landelijke onderzoeksfaciliteit die meer concrete, gedetailleerde voorspellingen van het weer en de luchtkwaliteit mogelijk moet maken.

Het Cabauw station draagt bij aan Europees atmosfeeronderzoek naar broeikasgassen, én naar wolken, stofdeeltjes en luchtverontreiniging. Dat gebeurt met een hoge resolutie van slechts 100 x 100 meter, veel kleiner dan de huidige modellen kunnen, wat zorgt voor een drie-dimensionaal beeld. Een groot voordeel van zo'n gedetailleerde nationale kaart van de 'Nederlandse lucht', is dat ons land een grote verscheidenheid aan verschillende soorten landschap, gebouwen, landbouw en weersomstandigheden biedt op een zeer klein oppervlak. Dat betekent dat we heel uiteenlopende lessen over het weer en klimaat kunnen leren, die ook internationaal ingezet kunnen worden. De gegevens zijn toegankelijk voor veel gebruikers, om onderzoek te doen en innovatie te bevorderen met hoogwaardige informatie over luchtkwaliteit.

Ruisdael Observatorium is de Nederlandse bijdrage aan de Europese ACTRIS (European Research Infrastructure for the observation of Aerosol, Clouds and Trace Gases) en ICOS (Integrated Carbon Observation System) infrastructuren.

Tekst: Waldien Burger, met dank aan Theo van Berkel
Voor uitgebreide informatie: vanberkelbeelden.pictures.nl
Foto's: Carla Brokking

De Bietenkapper in Lopikerkapel

Op de grens van Lopikerkapel en IJsselstein, bij de driesprong Biezendijk/ Hogebiezendijk, niet ver van het wachthuisje van het Nozema gebouw, staat het beeld "De Bietenkapper". Een vierkante, taps toelopende zuil, bestaande uit twee blokken beton, met daarop, ook in beton, een beeld van een bietenkapper, als symbool voor de landbouw in Lopik en omgeving. Op de zuil verbeelden twee reliëfs de fruitoogst en de veeteelt.

Waarom daar een beeld?
Op 14 juni 1949 doet het gemeentebestuur het eerste verzoek aan kunstenares Hank Hans (1919 – 2015) om een klein beeldhouwwerk te maken voor de locatie vlakbij het Nozemagebouw. In het gebouw waren destijds de radiozenders Hilversum I en II gehuisvest, waardoor er veel 'autoriteiten en vreemdelingen' vanuit IJsselstein kwamen.

Aan het beeld konden ze zien dat ze op gebied van Lopik kwamen. Lein Schuman, toenmalig burgemeester van Lopik, zei bij de onthulling dat hij wilde "dat ook op het platteland kunstwerken zouden worden geplaatst en dat de noodzaak een grenspaal te plaatsen aanleiding was voor het plaatsen van een kunstzinnige uitvoering, waarmee het culturele niveau van de gemeente en de burgerzin vergroot zou kunnen worden".

Waarom Hank Hans?
Hank Hans wordt gevraagd omdat ze eerder het Oorlogsmonument ontwierp dat op 25 oktober 1948 werd onthuld in Lopik. Zij is zeer vereerd met de opdracht, maar geeft wel meteen aan dat ze nog druk is met een opdracht voor Rotterdam. Het oorlogsmonument "Sterker door strijd", geschonken door koningin Wilhelmina, wordt op 30 november 1951 onthuld in het stadhuis van Rotterdam.

Het ontwerpproces
In januari 1951 presenteert Hans haar eerste ontwerp, een driehoekig plein met op elke hoek een figuurtje, uitgevoerd in Franse kalksteen, begroot op 8.500 gulden. De gemeente vindt dat te duur en vraagt haar een eenvoudiger kunstwerk te ontwerpen voor 1.500 gulden. Dat vindt Hans te weinig, zij stelt voor om voor 3.000 gulden een betonnen zuil met drie figuren te ontwerpen. Lopik vraagt het ministerie van

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen tevergeefs om subsidie, maar geeft op 15 september 1952 toch akkoord. In januari 1954 meldt Hank Hans dat de uitvoering in beton haar wordt afgeraden en of zij het toch in kunststeen zal maken. Het gemeentebestuur blijft bij de uitvoering in beton en vindt dat het beeld eigenlijk allang geplaatst had moeten zijn. Op 2 maart 1954 wordt het ontwerp gepresenteerd, de uitvoering komt vervolgens voor kosten van de gemeente.

De locatie
Ook over de locatie is discussie. De ANWB vindt de locatie op de driesprong Biezendijk/Hogebiezendijk geen goed idee met het oog op verkeersveiligheid. Dus wordt de locatie verplaatst naar een plek langs de Biezendijk, waar een bocht is gemaakt.
Uiteindelijk is het beeld "De Bietenkapper" op 14 september 1954 om 15.00 uur onthuld door burgemeester Schuman, in het bijzijn van de burgemeester van IJsselstein, waarschijnlijk Hank Hans en nog wat genodigden.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Platform Groenblauwe Dooradering

Tekst en afbeelding:
Provincie Utrecht

In het Platform Groenblauwe Dooradering (Platform GBDA) werken meerdere partijen samen aan een aantrekkelijk landschap voor mensen, planten en dieren in de provincie Utrecht. Het doel van het platform is om de aanleg en het herstel van gebiedseigen landschapselementen zoals poelen, houtwallen en knotwilgen te stimuleren.

In 2017 is het samenwerkingsverband onder de naam Platform kleine landschapselementen opgericht op initiatief van de provincie Utrecht. Inmiddels is het Platform uitgegroeid van 9 naar 32 partijen (waaronder de gemeenten IJsselstein, Lopik, Montfoort en Oudewater en het Collectief Lopikerwaard), en is de naam gewijzigd in Platform Groenblauwe Dooradering. Deze naam sluit beter aan bij het doel van de provincie Utrecht om, naast aandacht voor bomen en struiken, ook meer aandacht te besteden aan de kwaliteit van oevers en sloten. De zogenoemde blauwe dooradering.
Ook het ecologisch beheren van bijvoorbeeld bermen en dijken krijgt meer aandacht, deze zijn onderdeel van de groene dooradering.

Belang van kleine landschapselementen
De provincie Utrecht vindt het belangrijk dat kleine landschapselementen worden behouden, hersteld, beschermd en aangelegd. Ze zijn van grote waarde voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Er zijn daarom verschillende subsidiemogelijkheden voor aanleg, herstel en beheer.

Landschappelijke en recreatieve waarde
Kleine landschapselementen zijn in het verleden vooral aangelegd omdat ze nuttig waren. Ze dienden bijvoorbeeld als vee- of waterkering of voor de productie van hout of fruit. Zo vind je in het lagergelegen westen van de provincie meer knotwilgen en in het oosten meer houtwallen. Kleine landschapselementen zijn daarmee van belangrijke cultuurhistorische waarde en dragen bij aan de uitstraling en identiteit van onze gevarieerde Utrechtse landschappen. Ze maken onze regio aantrekkelijk om te wonen, te recreëren en te ontspannen.

Versterking biodiversiteit
Landschapselementen vormen in het landelijk gebied een netwerk van water en groen dat natuurgebieden met elkaar verbindt. Daardoor kunnen planten en dieren zich verplaatsen van het ene naar het andere gebied. In de landschapselementen is ruimte voor dieren om te schuilen, te nestelen en te eten. Dit is belangrijk voor de biodiversiteit.

Nuttig
Ook zijn kleine landschapselementen nuttig. Er leven bijvoorbeeld dieren in die plaaginsecten of bladluizen in gewassen bestrijden. En bijen en hommels die helpen om gewassen te bestuiven. Beplanting zorgt voor het breken van wind en geeft verkoeling voor vee in warme zomers. Ook het belang van bomen voor het vastleggen van CO_2 is een factor die steeds meer aandacht krijgt.

Subsidie voor aanleg en herstel
Voor de aanleg en het herstel van kleine landschapselementen zijn er verschillende subsidiemogelijkheden:

- Aanleg en herstel van kleine landschapselementen in gebieden die begrensd zijn als natuur en als leefgebied droge dooradering, zoals beschreven in het Natuurbeheersplan (te vinden op de website van Provincie Utrecht).

- Aanleg van kleine landschapselementen met functieverandering van grond voor een beperkt aantal houtige landschapselementen en nog niet voor natuurvriendelijke oevers. De regeling is alleen bestemd voor agrarische gronden die minimaal vijf jaar aantoonbaar ingeschreven staan bij Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) .

De subsidies verlopen via de agrarische collectieven die meedoen aan het Platform. Zij kunnen de subsidie aanvragen en zij ontzorgen deelnemers, ook wel eindbegunstigden genoemd, die een landschapselement willen aanleggen of herstellen. Voor de aanleg en het herstel van kleine landschapselementen binnen het Natuurnetwerk Nederland kunt u in alle gemeenten gebruikmaken van de ***Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL).*** Deze subsidie geldt voor natuurterreinen en landbouwgebieden en niet voor stedelijk groen en erfbeplanting.

Subsidie voor beheer
De provincie stimuleert het beheer en behoud van kleine landschapselementen. Hiervoor is in de hele provincie subsidie mogelijk via de regeling voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Deze regeling loopt via de agrarische collectieven. Wilt u hiervan gebruik maken? Neem dan contact op met Collectief Lopikerwaard.

Achter de schermen wordt hard gewerkt aan de concrete invulling van het programma. In het decembernummer hopen wij u meer concrete informatie te kunnen geven over wat er in de Lopikerwaard mogelijk is.

Heeft u vragen over SKNL? Mail dan naar de provincie Utrecht via: steunpuntnatuur@provincie-utrecht.nl

Collectief Lopikerwaard mailt u via: info@ collectieflopikerwaard.com

Woerdense KNNV presenteert de film

Vergeten leven van Nederland

De prijswinnende documentaire van Rick van der Linden voor De Groene Bondgenoten

20 mei 2025
20:00 – 22:20 uur
AnnexCinema, Rosmolenlaan 1, Woerden

€ 3,50 inclusief een kop koffie/thee.

Met introductie van Kees Theunis en na de film discussie over de
Basiskwaliteit Natuur (BKN) dat inzet op verbetering van de natuur en biodiversiteit. Wat kunt u in uw eigen omgeving doen?

Kaarten aan de kassa, vol is vol, dus wees op tijd.

"Het vergeten leven van Nederland" *is een documentaire van filmmaker Rik van der Linden die de impact van natuurverlies in Nederland belicht. De film toont de oorsprong van de natuurlandschappen en benadrukt de noodzaak van natuurherstel in de Delta-regio. Het doel is om bewustzijn te creëren over de uitdagingen waarmee de natuur in Nederland wordt geconfronteerd en om inspiratie te bieden voor behoud en ontwikkeling van het leven in Nederland. Je kunt de documentaire ook bekijken op YouTube.*

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Tekst en foto lezing (rechtsonder): Leon Snoek

Uilen in de Lopikerwaard

In Nederland kun je acht verschillende soorten uilen tegenkomen en ze zijn fascinerend. Ook in de Lopikerwaard zijn deze geheimzinnige nachtvogels te vinden. IVN-natuurgids Gijs van Kempen nam op twee avonden in januari en februari een volle zaal in Montfoort mee in de wondere wereld van de uilen. Zijn boeiende lezing, georganiseerd door Platform Duurzaam Montfoort, trok maar liefst 160 bezoekers. Volgens Gijs komt de grote interesse doordat uilen vooral nachtdieren zijn en je ze daardoor overdag nauwelijks ziet. 'Daar in woord en beeld over te kunnen vertellen, dat spreekt mensen aan'.

Foto steenuil (hiernaast): Gijs van Kempen

Kenmerken

Tijdens de lezing deelde Gijs zijn uitgebreide kennis over uilen: de verschillen tussen dag- en nachtvliegers, hun voedsel en broedplaatsen en de verbazingwekkend stille manier waarop ze zich door de lucht bewegen. Gijs betrok het publiek actief bij zijn verhaal. Op de vraag wat kenmerkend is voor uilen kwamen verschillende antwoorden uit de zaal. 'Dat een uil zijn nek 270 graden kan draaien, is wel een kenmerk', zei Gijs. 'Andere kenmerken zijn het afgeplatte gezicht en het feit dat ze hun prooi niet scheuren, maar geheel doorslikken. In de kliermaag wordt het voedsel verteerd en in de spiermaag die erboven ligt, komen de onverteerbare delen terecht. Hier wordt alles samengeperst tot een braakbal, die de uil uitperst'. Gijs legde uit dat uilen, in tegenstelling tot andere roofvogels, hun ogen aan de voorkant van hun kop hebben, waardoor ze gedwongen zijn hun kop te draaien om hun omgeving waar te nemen. Natuurlijke vijanden van uilen zijn roofvogels en marterachtigen. Uilen hebben het moeilijk als gevolg van verstedelijking, toegenomen verkeer en het verdwijnen van nestgelegenheid in schuren en kerken. De toehoorders waren zeer geboeid door de beelden en verhalen van Gijs.

Lopikerwaard

In de Lopikerwaard leven vijf verschillende soorten uilen. De vraag welke soorten uilen het meest voorkomen is volgens Gijs lastig te beantwoorden. De Nestkasten Werkgroep Woerden (NWW) heeft geen gegevens van de ransuil en de velduil, dus die kunnen ze niet controleren. Deze soorten zijn wel in ruime aantallen in de Lopikerwaard te horen en te zien, volgens Gijs. Zo kun je jaarlijks tussen eind december en maart - met kennis van uilengeluiden - zowel de steenuil, bosuil als de ransuil horen roepen. Ook voor velduilen is de Lopikerwaard een prachtig gebied; 's winters komen ze op bepaalde plekken soms met tientallen voor.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

De Nestkasten Werkgroep Woerden (NWW) bouwt nestkasten voor de kerkuil, steenuil, bosuil en torenvalk in Woerden en ruime omgeving en controleert deze regelmatig, waarbij de jongen worden geringd. Met het controleren van de nestkasten verzamelt NWW gegevens over de vogels en hun leefgebied. Die gegevens stelt NWW ter beschikking aan het Vogeltrekstation en aan Sovon, die ze gebruikt voor hun onderzoek naar verspreiding en overleving van de vogelsoorten in Nederland. Bij de controles worden de nestkasten ook schoongemaakt en waar nodig gerepareerd of vervangen.

Kerkuil
De kerkuil is een bewoner van (half) open landschappen, bij ons veelal het boerenland. Hij vestigt zich graag in gebouwen zoals schuren of kerktorens. Daar zoekt hij rustige, donkere schuilhoekjes als rustplaats voor overdag en als nestplaats. Kerkuilen leiden een teruggetrokken leven en worden als het donker is actief als ze in het open veld jagen, vooral op veldmuizen. Ze zijn in het algemeen plaatstrouw en gevoelig voor winters met langdurige vorst en sneeuw.

Steenuil
De steenuil is de bekendste kleinere uilensoort. In ons land is hij van oudsher een bekende verschijning in vooral kleinschalig agrarisch cultuurlandschap. De steenuil schuwt de menselijke omgeving niet en broedt vaak op boerenerven, vooral als deze voldoende natuurlijke variatie bieden. Dan kan een steenuil op een klein oppervlak alles vinden wat hij nodig heeft. Vanaf paaltjes of andere verhogingen zoekt de steenuil naar voedsel en vliegt daar in golvende vlucht op af.

Bosuil
De bosuil is de meest voorkomende uilensoort in Europa. Hij bewoont allerlei landschappen, variërend van loof- en naaldbos tot stadsparken en groene woonwijken, waar hij door zijn nachtelijke leefwijze niet altijd opgemerkt wordt.

De bosuil broedt overwegend in boomholtes en begint al vroeg in het jaar (februari of maart) met nestelen. Het bekendst is de bosuil misschien nog wel van de spookachtige roep van de mannetjes - graag gebruikt in griezelfilms - die dan wordt beantwoord door het vrouwtje.

Ransuil
De ransuil is iets kleiner en oogt slanker dan de bosuil. Opvallend zijn de lange, vaak omhooggerichte oorpluimen en de oranjegele ogen. Hij komt voor in landschapstypen waar open veld aanwezig is met voldoende veldmuizen. De ransuil broedt veelal in oude nesten van eksters of kraaien. 's Winters verzamelen ransuilen zich in groepen, vlak bij gunstige voedselgebieden.

Velduil
De velduil is een vogel van open terrein, met een voorkeur voor moerassige gebieden en venen. Hij lijkt enigszins op de ransuil, maar heeft veel kortere oorpluimen en een zwavelgele iris. De soort is ook overdag actief. Velduilen zijn zwervers en leggen soms enorme afstanden af. Als broedvogel zeldzaam geworden. 's Winters zijn er soms kleine invasies van velduilen uit Noord- en Noordoost-Europa.

Foto bosuil kuikens (hiernaast): Gijs van Kempen

Bron:
www.vogelbescherming.nl

Ransuil. Foto: Waldien Burger

Links: kerkuil brengt prooi naar nestkast,
foto: André Eikenaar

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Door Irene Schuller

Duurzaam tuinieren

Egels in je tuin

Egels zijn ook gek op kattenbrokjes. Foto's: Jan Kooijman

Als je op een zwoele zomeravond in een hoekje van je tuin ineens een hoop gesnuif, gesmak of geritsel hoort, is het meestal een egel die daar rondscharrelt. We worden allemaal blij van zo'n ontmoeting met een egel en toch gaat het slecht met ze. De aantallen nemen jaar na jaar af. Wat kunnen we doen om de egels een handje te helpen en ze in onze tuin te krijgen en te houden?

Voedsel

Egels zijn carnivoren, ze eten slakken, wormen, larven, rupsen, een zieke muis of een nest muizen, soms zelfs bijen en wespen. Dat voedsel moet dan wel aanwezig zijn in je tuin en daar hoef je niets voor te doen. Sterker nog, die beestjes komen in je tuin als je een luie en enigszins slordige tuinier bent. Als er dode bladeren liggen, dode takjes en dergelijke, dan komen de wormen en pissebedden vanzelf, een gedekte tafel voor je egel.

Ook tuinvogels als merel, heggenmus en roodborst scharrelen in zo'n hoopje bladafval en zoeken er hun voedsel. Een ander voordeel is dat al die kleine beestjes het tuinafval omzetten in compost waardoor de structuur van de grond verbetert. Dus laat bladafval liggen, het scheelt een hoop werk en het levert alleen maar voordelen op voor je tuin, de egels en de vogels.

Een composthoop is ook altijd een fijne plek voor een egel om voedsel te zoeken. Om dezelfde reden: hij zit vol met wormen, larven, pissebedden etc. Allemaal lekkere hapjes voor egels. En als je er ruimte voor hebt is een takkenril helemaal perfect, daar kunnen egels voedsel vinden en in schuilen. In een tuin met alleen tegels heeft een egel niets te zoeken.

Voortplanting

Egels hebben meestal één nestje per jaar met 3 tot 6 jongen. Het vrouwtje heeft een veilige beschutte plek nodig voor het nest en voldoende voedsel om de jongen te kunnen zogen. Dat vindt ze in een tuin met veel begroeiing en rommelhoopjes. Na ongeveer 6 weken zijn de kleintjes zelfstandig en zoeken ze zelf hun voedsel.

Schuttingen: zorg voor een doorgang

Ook al zijn ze vrij klein, egels kunnen best hard lopen en ze leggen dan ook in één nacht een aantal kilometers af. Dat doen ze om voedsel te zoeken, maar natuurlijk ook voor de vrijerij. De veilige route is door aaneengesloten achtertuinen, maar die route is vaak afgezet door schuttingen waardoor wij ze dwingen om over de weg te gaan. Jammer genoeg worden er veel egels overreden omdat ze zich oprollen bij gevaar. Heel effectief tegen een huiskat maar niet tegen een auto. Jaarlijks worden er naar schatting 135.000 egels overreden. We kunnen niet veel doen om dat te voorkomen, maar als we ze in onze tuin vrije doorgang geven zal dat allicht schelen. Op elke 10 meter schutting een doorgang van 15x15 cm is genoeg. Als alle buren dat doen worden de gezamenlijke achtertuinen één groot aaneengesloten foerageergebied voor de egels! Nog beter is het om in plaats van de schutting een heg aan te planten. Onder de begroeiing is altijd wat te eten voor onze egels en er is beschutting. En, laten we eerlijk zijn, een natuurlijke erfscheiding is toch veel mooier dan een schutting?

Winterslaap

Rond eind november gaan volwassen egels in winterslaap. Ze maken een holletje op een beschutte plek, vaak onder struiken of een omgevallen boom en

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

bekleden die met een dikke laag bladeren. De lichaamstemperatuur daalt naar ongeveer 5 graden, de hartslag gaat van 180 naar 9 per minuut en de ademfrequentie gaat van 45 naar 3 keer per minuut. Ze ontwaken 5 maanden later, eind april. Dan zijn ze een kwart van hun lichaamsgewicht kwijt en gaan ze meteen op zoek naar voedsel. Dus maak je tuin niet winterklaar en laat bij het opruimen in de lente wat liggen voor de egel.

Gevaar: steile waterrand, netten en slakkenkorrels

Naast het verkeer zijn er nog een aantal gevaren voor egels. Er verdrinken er heel wat in vijvers met te steile of gladde randen waar ze in vallen als ze komen drinken. Dat kun je oplossen door wat stenen in de vijver te leggen als opstapje of met een eendentrappetje. Dat is meteen fijn voor andere dieren die de vijver uit willen zoals kikkers, padden en salamanders.

Ook de netten die vaak in moestuinen gebruikt worden vormen een gevaar: egels (en vogels) komen er in vast te zitten. Om dat te voorkomen moet je het net strak houden en het dagelijks nalopen, zodat je een eventueel slachtoffer nog op tijd kunt redden. Ze komen ook wel eens vast te zitten in blikjes of ander zwerfvuil langs de kant van de weg en helaas zijn egels niet de enige dieren die dat overkomt. Tenslotte is het belangrijk om het gevaar van slakkenkorrels te vermelden. Egels kunnen er echt niet tegen, ook niet de biologische en de eco variant.

Egelhuisjes

De laatste jaren worden er veel egelhuisjes in allerlei varianten te koop aangeboden, een leuk idee om egels te helpen. We helpen ze ook door een bakje kattenvoer of water voor ze klaar te zetten. Het belangrijkste blijft de totale leefomgeving, onze tuinen moeten groen zijn met rommelhoekjes en plekken waar ze kunnen schuilen. Zonder teveel schuttingen en zonder gebruik van gif. De basis moet in orde zijn, dan is een egelhuis een prima toevoeging.

Voor meer informatie:
www.egelbescherming.nl
www.natuurmonumenten.nl/dieren/egel
www.zoogdiervereniging.nl/zoogdiersoorten/egel

Takkenril, ideaal als schuilplaats voor egels

Foto: Waldien Burger

Foto onder: Jan Kooijman

Tekst: André de Wit
Foto Rijksmuseum

Gevelsteen Polsbroek bij Rijksmuseum

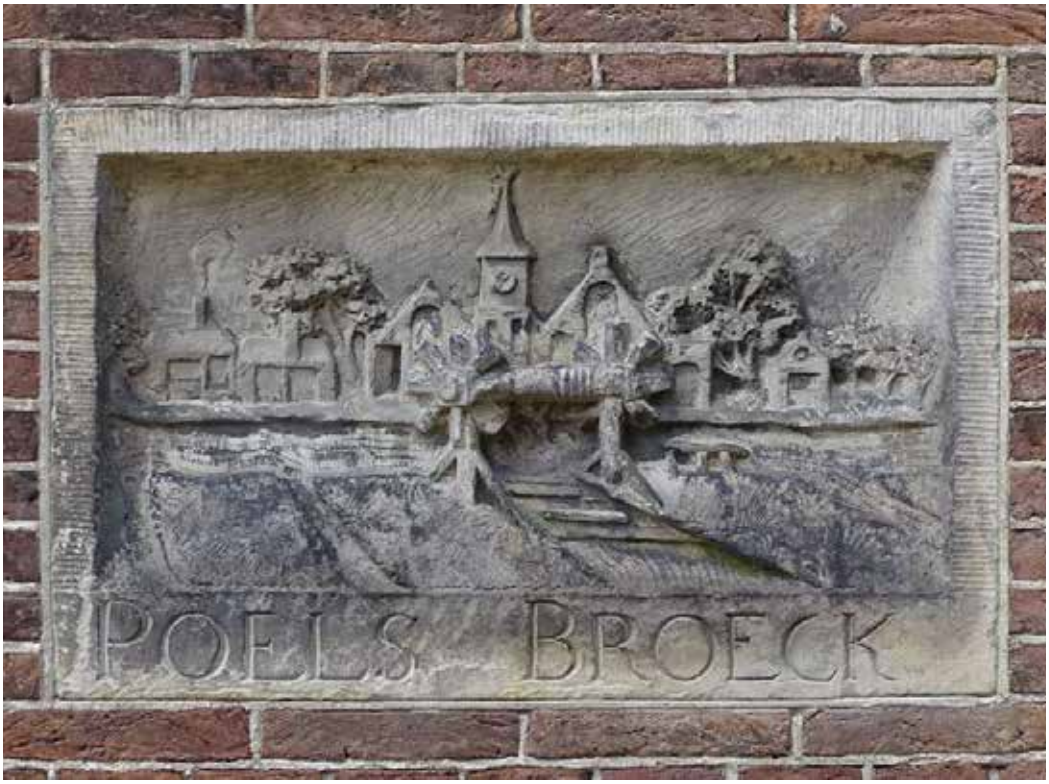

Zondag 27 oktober 2024, ik loop door de tuinen van het Rijksmuseum. Hier moet toch ergens een gevelsteen zijn met een verbeelding van de Overtoom in Polsbroek? Nadat ik een volledige ronde heb gemaakt en de hoop al heb opgegeven stuit ik op een tuinhuisje. Dit sierlijke gebouwtje bevat diverse gevelstenen en inderdaad ook deze zandstenen afbeelding uit de tweede helft van de 17e eeuw. Puntgaaf en met de gebeitelde tekst eronder "Poels Broeck".

De Overtoom was eeuwenlang een drukke kruising van een weg met waterlopen voorbij het dorpsplein van Polsbroek. Alles dat kon varen werd over de weg heen gesleept/getakeld naar de overzijde, met alle handelswaar erin. Uiteraard niet gratis! Zo kwam ene Jacob de Graeff (1570 – 1636) – Heer van Polsbroek-Zuid en dus grootgrondbezitter, aan extra inkomsten. In 1796 kwam definitief een einde aan de Overtoom in Polsbroek toen de handel over water zich meer verplaatste via de Vlist en de Gouwe. Laten we wel wezen: behoorlijk omslachtig toch om bootjes over de weg heen te zetten? Waarom was er destijds geen ophaalbrug?? Gemiste kans!

Maar waarom is deze gevelsteen terug te vinden in de tuinen van het Rijksmuseum? Jacob de Graeff was niet alleen Heer van Polsbroek-Zuid; hij was ook raadslid en later burgemeester van Amsterdam. Zijn huis aan de Prinsengracht nr. 785 was rijkelijk versierd met gevelstenen, onder andere met deze van de Overtoom. In 1910 is de gevelsteen door het Rijksmuseum verworven en in de muur van het tuinhuisje gemetseld. In de huidige tijdgeest van teruggaaf van oneerlijk verkregen kunst: zou de gevelsteen niet beter passen op een mooie plek in Polsbroek en meer recht doen aan de geschiedenis? De huidige burgemeester van Amsterdam zal hier zeker gevoelig voor zijn. Ik heb mijn troffel al opgepoetst om straks de gevelsteen aan de dorpspomp te metselen. De pomp krijgt na herinrichting van het dorp wellicht een prominente plek op het dorpsplein vlakbij de voormalige Overtoom. Alles valt daarmee op zijn plek !

N.B.
Een ophaalbrug voorbij het dorp zou toch fantastisch zijn. Geconfronteerd met de enorme toename van het sluipverkeer door de buurt als gevolg van de afsluiting van de N210 in oktober zouden we de brug periodiek open kunnen zetten en daarmee automobilisten ontmoedigen om door ons mooie dorp te jakkeren.

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

Archeologie uit onze achtertuin

Tekst: Jan Kooijman en Rijksmuseum van oudheden in Leiden
Foto's: Jan Kooijman

Het was zomaar een doordeweekse namiddag dat Tineke en ik een bezoek brachten aan het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. We gingen voor de tentoonstelling over de bronstijd. Maar er is natuurlijk altijd nog veel meer te zien daar. Op de bovenste verdieping troffen we een verzameling archeologische vondsten, gerangschikt naar provincie, keurig opgeborgen in laatjes. Elk laatje is een kleine schatkamer op zich. Ik opende voorzichtig een van de laatjes van de provincie Utrecht en werd verrast door de volgende 3 vondsten.

1. Lopik. Leisteen, 1350 - 1475 n. Chr.
Onder Hofstede te Vliet in Lopikerkapel is een aantal leien gevonden die als "kladpapier" waren gebruikt. Dit exemplaar toont een tekening van een pauw met daardoorheen een poppetje en daarnaast een ladder.
Op de keerzijde staat het begin van het alfabet: a b c d e f

2. Montfoort. Zalfpotje, 1500 – heden
Dit zalfpotje is gevonden op het terrein van kasteel Montfoort. Het kasteel werd in 1672 binnengevallen door Franse troepen van Lodewijk XIV, opgeblazen en niet meer herbouwd. Het enige wat je vandaag nog kunt zien is de fraaie toegangspoort met twee grote ronde torens.

3. IJsselstein. Pelgrimsschelp, late Middeleeuwen - nieuwe tijd
IJsselstein was vroeger een pelgrimsoord. Deze doorboorde schelp, gebruikt als pelgrimsinsigne, is gevonden bij een kerk rond de nek van een skelet. De schelp is het embleem van de bedevaart naar Santiago de Compostella en staat in het algemeen symbool voor pelgrims.

Jan van Putten
Al kijkend naar de vondsten bij fort Vechten memoreren we nog even dat onze goede kennis van destijds, Lopiker

Jan van Putten, ook een aantal fraaie vondsten deed bij fort Vechten en dat we die, als we bij hem waren, bewonderden in de vitrine die hij daarvoor had ingericht. En nog geen twee meter verder lopen we tegen een deel van de "Van Putten Collectie" aan die hier in Leiden is tentoongesteld. Topstuk van de collectie is de helm met visgraatversiering van ijzer en brons (75 - 300 na Chr.).
Van Putten raakte vanaf 1969, bij het leggen van pijpleidingen in Vechten (hij werkte bij Defensie) gegrepen door het Romeinse verleden. Ook zocht hij in latere jaren, bij de verbreding van de A12, naar vondsten.

Foto boven: helm met visgraatversiering van ijzer en brons (75 - 300 na Chr.)

Werkgroep Behoud Lopikerwaard

ADVERTEREN IN HET WBL MAGAZINE?

Voor een gering bedrag kunt u uw bedrijf of organisatie onder de aandacht brengen bij onze lezers. U ondersteunt daarmee ook de Werkgroep Behoud Lopikerwaard en maakt mede deze uitgave mogelijk.

Belangstelling? Stuur dan een mailtje naar penningmeester@werkgroepbehoudlopikerwaard.nl